

8. Kozhin, A. N. (1982). Funktsional'nye tipy russkoi rechi. [Functional types of Russian speech]. M.: Vysshaya shkola, 223 p.
9. Lotman, Yu. M. (2004). Semiosfera. [Semiosphere]. S.-Peterburg: Iskusstvo – SPb, 704 p.
10. Lukina, N. V. (2007). Metatekst i ego funktsii v khudozhestvennom tekste // Ritorika i kul'tura rechi v sovremennom informatsionnom obshchestve : materialy dokl. uchastnikov XI Mezhdunar. nauch.-metod. konf. [Metatext and its functions in literary text // Rhetoric and speech culture in the modern information society]. Yaroslavl', pp. 185 – 189.
11. Mikushevich, V. B. (1968). Problema tsitaty: Masterstvo perevoda. [Quote Problem: Translation Skills]. M.: Sovetskii pisatel', pp. 239 – 260.
12. Perfil'eva, N. P. (2006). Metatekst v aspekte tekstovyykh kategorii: monografiya. [Metatext in the aspect of text categories: monograph]. Novosibirsk : Izd-vo NGPU, 285p.
13. Ryabtseva, N. K. (2011). Tendentsiya k intellektualizatsii v sovremennoi kul'ture // Lingvofuturizm. Vzglyad yazyka v budushchee. [The tendency towards intellectualization in modern culture // Lingvo-futurism. Language look into the future]. – M.: Indrik, 520 p.
15. Tynyaynov, Yu. N. (2002). Literaturnaya evolyutsiya. [Literary evolution]. M.: Agraf, 496 p.
16. Cheremisina, N. V. (1990). Slovesnaya reminitsentsiya i interpretatsiya teksta // Leksikologiya i frazeologiya: Novyi vzglyad. [Verbal Reminiscence and Text Interpretation // Lexicology and Phraseology: A New Look]. M.: MGU, pp. 256 – 261.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ірина Архіпова – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Бахмут).
Науківі інтереси: лінгвістика англомовного тексту, прагматика, когнітивістика.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Irina Arkhipova – Ph.D., Associate Professor of German Philology Department, Horlivka Institute for Foreign Languages HSEE “Donbass State Pedagogical University” (Bakhmut).
Scientific interests: text linguistics, pragmatics, cognitive linguistics.

УДК 811.161.2'373.611

DOI: 10.36550/2522-4077-2021-1-193-207-212

МОРФОНОЛОГІЧНІ ТИПИ І ВЛАСТИВОСТІ ВЕРШИННИХ ДІЄСЛІВ СЛОВТВІРНИХ ГНІЗД В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Інна ДЕМЕШКО (Кропивницький, Україна)

ORCID: 0000-0002-2982-8675

e-mail: demeshkoim@gmail.com

ДЕМЕШКО Інна. МОРФОНОЛОГІЧНІ ТИПИ І ВЛАСТИВОСТІ ВЕРШИННИХ ДІЄСЛІВ СЛОВТВІРНИХ ГНІЗД В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ. У статті визначено морфонологічні типи вершинних дієслів словотвірних гнізд в українській мові. З'ясовано їхні властивості за характером фіналі дієслівної основи, морфонологічними трансформаціями в морфонологічно маркованих похідних на різних ступенях деривації. Установлено, що для неподільних дієслівних основ характерні відкриті (MT-1 – MT-10) й закриті (MT-11 – MT-22) дієслівні основи, для подільних дієслівних основ – відкриті (MT-1 – MT-48) дієслівні основи. Для членованих дієслівних основ типовою є відкрита структура суфікса (V, VCV), тобто неприкрита або прикрито-відкрита (CV).

Ключові слова: морфонологія, словотвірне гніздо, вершинне дієслово, вокалічні, консонантні альтернації, морфонологічний тип.

DEMESHKO Inna. MORPHONOLOGICAL TYPES AND PROPERTIES OF BASES VERBS OF WORD-FORMING UNITS IN THE UKRAINIAN LANGUAGE. The article describes the morphonological structure of word-forming units with indivisible and divisible bases verbs is clarified in the article and the morphonological types and properties of bases verbs of word-forming units in the Ukrainian language are determined. The morphonological structure of word-forming units is determined by the structure of the apical verb, morphonological transformations, morphonological positions, morphonological type, morphonological model. The ending of the verb base, which undergoes changes under the influence of the initial of the formant, signalize morphonological transformations. All word-forming units with an inarticulate verb are divided among 22 morphonological types, with an indivisible verb is divided between

50 morphological types, notice the character of the verb base, complex morphological transformations (consonant or vocal alternations, types of final consonant base), open, closed), increase of radical or suffix morpheme, change of accent positions (shift of emphasis on root or suffix morpheme). Morphologically marked deverbatives of substantive, adjectival, verbative, adverbial blocks are analyzed. The character of realization and regularity of morphological phenomena in word formation during the formation of deverbatives are influenced by structural and phonemic properties, characteristics of creative bases and word-forming affixes, features of the contact zone on the morpheme seam, stress position, truncation, number of syllables. Indivisible verb bases are characterized by open and closed verb bases, divisible verb bases are characterized only by open verb bases. For articulated verb bases, the open structure of the suffix (V, VCV) is typical, open or cover-open (CV). Analyzing the bases verbs of word-forming units in the Ukrainian language, it is appropriate to take into account the indivisibility and divisibility of bases verbs, the final formative basis, variability / non-variability of verb bases, formant initials, morphological transformations, morphological positions, presence / absence of constraints in compatibility.

Keywords: word-forming morphology, word-forming unit, bases verb, alternations, morphological type.

Постановка проблеми. Проблема словотвірної морфології залишається однією з центральних у мовознавстві. Незважаючи на тривалі студювання словотвірної морфології, словотвірна морфологія словотвірних гнізд девербативів комплексно ще не вивчена, що дає підстави вивчити ці актуальні питання в мовознавчій україністиці. Новітні наукові спроби спрямовані на визначення сутності і функційної значущості словотвірної морфології, установленні детермінантів морфологічних перетворень у структурі похідних і встановленні морфологічних класів десубстантивів, деад'єктивів і девербативів словотвірних гнізд, визначенні функцій морфологічних моделей, залучених до процесів словотворення, установленні структурних типів словотвірних парадигм відповідних ЛСГ іменників, дієслів, виокремленні зон словотвірних парадигм за частиномовною належністю дериватів, прогнозування творення нових слів у зв'язку з динамічним розвитком лексичної системи та ін. Актуальність дослідження зумовлена вивченням морфології словотвірних гнізд з вершинним дієсловом, описом морфологічних трансформацій дієслівних основ і вплив на них суфіксальних морфем, установленням морфологічних класів і типів вершинних неподільних і подільних вершинних дієслів словотвірних гнізд в українській мові.

Мета статті – установити морфологічні типи вершинних дієслів словотвірних гнізд із неподільними (нечленованими) і подільними (членованими) дієслівними основами. Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) установити морфологічні типи вершинних дієслів словотвірних гнізд із неподільними (нечленованими) і подільними (членованими) дієслівними основами; 2) з'ясувати специфіку морфологічних типів за характером фіналі дієслівної основи, морфологічними трансформаціями в морфологічно маркованих похідних на різних ступенях деривації в українській мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На початку ХХІ ст. з'являються праці, присвячені дослідженню морфологічних процесів у словозміні та словотворі староукраїнської мови другої половини ХVІ–ХVІІІ ст. (Русаченко, 2004), дериваційної морфології російських говорів (Антипов, 2002), типологічному аналізу морфології неспоріднених мов (старогрецької, латинської, германських мов) (Даниліна, 2012), російські морфологічні явища, морфологічне варіювання при словозміні та словотворенні (Кукушкіна, 2016).

Відповідним чином значно зріс інтерес морфологів до опису мовних систем і їх фрагментів (О. М. Вольф, Б. Махамаду, Д. Б. Очирова, В. Піреллі, М. А. Рібаков, В. Ф. Сухопар, М. М. Шабанов та ін.). Б. Махамаду проаналізував становлення морфології як розділу мовознавства, питання теоретичної морфології, актуальні питання, які порушувалися представниками Московської фонологічної школи (Нелюба, Редько, 2012–2016). Водночас питання словотвірної морфології віддієслівних дериватів в українській мові залишається відкритим. Це зумовлює актуальність дослідження словотвірної морфології девербативів у синхронному аспекті з елементами етимологічного аналізу з метою вивчення особливостей морфологічних трансформацій словотвірних гнізд із вершинними дієсловами (нечленованими і членованими, питомими та іншомовними). Словотвірне гніздо (СГ) стало предметом дериватологічних студій В. В. Грещука, О. В. Дияк, О. А. Земської, Є. А. Карпіловської, Н. Ф. Клименко, М. П. Лесюка, Л. Є. Рибачківської, О. К. Степаненко, Г. М. Потапової, Г. В. Пристай, О. М. Тихонова, І. С. Улуханова, М. Ю. Федурко, Л. В. Щигло та ін. М. Ю. Федурко (2006) здійснила дослідження української

словотвірної морфології комплексних одиниць на матеріалі відсубстантивних словотвірних гнізд, О. В. Дияк (2006) – структурно-семантичну організацію словотвірних гнізд із коренями на позначення металів, С. Ю. Жарко, І. М. Шпітько (2011) – структурно-семантичні особливості словотвірного гнізда з вершинним словом «море» в російській, українській і словацькій мовах, Г. В. Пристай (2013) – на матеріалі відприкметникових словотвірних гнізд, Л. В. Щигло (2014) – структурно-семантичні особливості словотвірних гнізд з основами-вершинами дієслів з категорійним значенням активного руху в сучасній німецькій мові, Л. Є. Рибачківська (2015) – структуру словотвірних гнізд з вершинами-онімами в українській та англійській мовах, В. Д. Пономаренко, О. О. Дудка (2018) – структурно-семантичну характеристику словотвірного гнізда з вершиною «Зима».

На сучасному етапі розвитку українського словотвору досить гостро постає проблема класифікації вершинних дієслів у словотвірному гнізді, що сприяє морфологічній кваліфікації девербативів, установленню морфологічних типів чергувань при творенні девербативів, морфологічних типів, класів словотвірних гнізд із нечленованими (неподільними) й членованими (подільними) дієслівними основами-вершинами, морфологічних моделей, визначенню й прогнозуванню словотворчих засобів, що визначають морфологічну специфіку словотвірних гнізд із вершинними дієсловами, а також при творенні неолексем. Сучасні дослідження зі словотвірної морфології мають базуватися не тільки на морфемоцентричному підході, а й основоцентричному, що дасть змогу встановити правила та причини морфологічного варіювання твірних основ. Новітні наукові спроби спрямовані на визначення морфологічних класифікацій дієслівних основ у сучасній українській мові. СГ унаочнює словопороджувальну активність твірного слова, дає змогу показати наочно перспективний підхід із ретроспективним, забезпечуючи цим повний опис словотвірних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дієслівні основи можуть бути відкритими й закритими. Для неподільних (нечленованих) дієслівних основ характерні відкриті (МТ-1 – МТ-10) й закриті (МТ-11 – МТ-22) дієслівні основи, для подільних (членованих) дієслівних основ характерні відкриті (МТ-1 – МТ-50) дієслівні основи. Для членованих дієслівних основ типовою є відкрита структура суфікса (V, VCV), тобто неприкрита або прикрито-відкрита (CV). СГ з вершинними дієсловами розподілено на морфологічні типи на основі морфологічної трансформації, яка маркує морфологічну структуру дериватів відповідної словотвірної парадигми і визначає морфологічну специфіку типу. Враховуючи неподільність / подільність, характер дієслівної основи, що дало змогу виділити морфологічні типи вершинних дієслів СГ:

1. **Неподільні (нечленовані) відкриті** До: **МТ-1** (перший морфологічний тип): *вити* – *вит-ок*, *вит-к(ий)*; **МТ-2**: *бути* – *прибути* – *прибу-ток*; **МТ-3**: *брати* – *бра-нець*, *давати* – *дава-лець*; **МТ-4**: *жити* – *жит-л(о)*; *пити* – *пит-в(о)*, *пит-ець* **МТ-5**: *дути* – *видути* – *видимати*; **МТ-6**: *гріти* – *грі-лк(а)*; *піти* – *пі-вень*, *пі-сн'(а)*; **МТ-7**: *мати* – *май-н(о)*; *дати* (628) (псл. *dati*, *davati* (і.е. *dō-, dō-u-)) (ЕСУМ, 2, с. 13) – *давати* – *дава-лець* (подавець), *дат-ок* (дар, жертва; *діал.* жертва (Львів. лекс. с. 227)); **МТ-8**: *крити* – *кр-овл(а)*, [кр'-івл'(а)] (покрівля); **МТ-9**: *їня'ти* (649) – результат видозміни звукової форми *яти* (< jęti) «брати», яка з префіксами *вън-*, *сън-* (*въняти* < *въп-jęti*, *съняти* < *съп-jęti*) після того, як прийменники *въ*, *съ* кінцеве *-н* втратили, сприймається як проста основа з початковим *н* і в такій формі закріпилася і при інших префіксах (ЕСУМ, 2, с. 326); *вийняти* – *виім-к(а)*, *приїняти* – *приїмати* – *приїом-θ*; **МТ-10**: *мити* – *миј-уч(ий)*, *нити* – *ниј-уч(ий)*.

Неподільні (нечленовані) закриті До: **МТ-11**: *вести* – *вед-ен'н'(а)*, *вед'-ін'н'(а)*; **МТ-12**: *могти* – *мож-лив(ий)*; **МТ-13**: *бігти* – *біж-енець*; **МТ-14** (наголошений корінь): *прясти* – *пряд'-ін'н'(а)*; **МТ-15** (наголошений інфінітивний суфікс *-ти*): *мести* – *мет'-іль*; **МТ-16**: *верзти* – *верз'-ін'н'(а)*; **МТ-17**: *волокти* (псл. *velkti «волокти, тягти» (ЕСУМ, 1: 420)) – *волочити* – *волоч'-ін'н'(а)*; **МТ-18**: *гризти* – *гриз-ун*; **МТ-19**: *йти* – *піти* – *пойд-θ(а)*; **МТ-20**: *ректи* – *річ-θ*, *відректи* – *відреч-ен'н'(а)*, *від-вроч-и-ти* (відвести нещастя) – *відроч-ува-ти*; *до-ректі* – *дорік-а-ти*, *доріка-н'н'(а)*, *зректися* – *зреч-ен'н'(а)*; *сікти* – *січ-θ*, *січ-ен(ий)*; *текти* – *тік-θ*, *теч-θ(а)*; **МТ-21**: *рости* – *ріст-θ*; **МТ-22**: *пасти* – *паст-ух*.

2.

одільні (членовані): **МТ-1 -а-:** *писати* – *писа-н'н'(а)*, *читати* – *чита-н'н'(а)*; **МТ-2 -а-:** *лизати* – *лиз-ун*, *лизж-уч(ий)*; **МТ-3 -а-:** *буяти* – *буя-н'н'(а)*; **МТ-4 -а-:** *держати* – *держ-ав(а)*; **МТ-5 -а-:** *ламати* – *поламати* – *поламл-ен(ий)*; **МТ-6 -а-:** *зав'язати* – *зав'язь-θ*; **МТ-7**

-á-: верещати – *véresk-0*; **МТ-8 -á-**: пускати – *пú/шч/-ен'н'(а), пú/шч/-ен(ий)*; **МТ-9 -á-**: лежати – *лж-к(о)*; **МТ-10 -á-**: кусати – *кус'-ій*; **МТ-11 -á-**: спати – *спл'-у́х*; сосати – *сос-у́н*; **МТ-12 -а-**: вішати – *віша-лк(а)*; **МТ-13**

-а-: жати – *жнець, жн'-ій, жменя, падати – пад'-іж*; **МТ-14 -а-**: плакати – *плач-0, плáč-уч(ий)*; **МТ-15 -а-**: казати – *каж-учи, різати – ріж-уч(ий), різ'з'-0(á), різь-б(á)*; **МТ-16 -а-**: відати – *повідомити – повідомл-ен(ий)*; **МТ-17 -і-**: варити – *вар'-ін'н'(а), говорити – говор'-ін'н'(а)*; **МТ-18 -і-**: носити – *нос'-ій, нош-0(а)*; **МТ-19 -і-**: водити – *водж-ен'н'(а)*; **МТ-20 -і-**: творити – *твор'-ін'н'(а)*; **МТ-21 -и-**: вабити – *вабл-ен'н'(а)*; **МТ-22 -и-**: місити – *вимісити – виміш-ен(ий)*; **МТ-23 -и-**: креслити – *кресл'-ар*; **МТ-24 -і-**: графити – *графл-ен'н'(а)*; **МТ-25 -і-**: містити – *змістити – зміщ-ен(ий)*; **МТ-26 -и-**: разити – *вразити – враж-ен(ий)*; **МТ-27 -и-**: іздити – *іждж-ен(ий)*; **МТ-28 -і-**: робити – *робл-ен(ий), робóч-0(ий)*; **МТ-29 -і-**: садити – *сад'-ачи*; **МТ-30 -і-**: родити – *зарід-0, зарóдж-ен'н'(а)*; **МТ-31**

-і-: корити – *покорити – покір-лив(ий)*; **МТ-32 -і-**: спокусити – *спокуш-ен(ий)*; **МТ-33 -і-**: журити – *жур-б(а)*; **МТ-34 -и-**: зичити – *позичити – пóзик-0(а)*; **МТ-35 -и-**: радити – *рад-0(а)*; **МТ-36 -і-**: переселити – *пересел-енець*; **МТ-37 -б-**: полоти – *пол-ен(ий)*; **МТ-38 -і-**: хотіти – *хоті-н'н'(а)*; **МТ-39 -і-**: вертіти – *верт-ун*; **МТ-40 -і-**: висіти – *віш-ак*; **МТ-41**

-і-: летіти – *підлетіти – підліт-0*; **МТ-42 -і-**: кипіти – *кипл'-ач(ий)*; **МТ-43 -о-**: кроїти – *крій-0*; **МТ-44 -у-**: гнүти – *гну-т(ий), згинати – згин-0*;

МТ-45 -у-: пнүти – *впнүти – впинáти; вїпнүти – випинáти, вїпин-0, випинá-н'н'(а), нав-вїпин-к(и)*; **МТ-46 -у-**: прагнути – *прагн-ен'н'(а)*;

МТ-47 -увá-: вінувати – *вінуувá-н'н'(а), диктувати – дикт-áнт, інформувати – інформ-áтор*; **МТ-48 -вá-**: кувати¹ (212) (формувати метал); *псл. (ЕСУМ, 3, с. 121) – ков-áль, ков-áч*; **МТ-49 -ну-**: киснути – *кис-л(ий) – кис'-іль*; **МТ-50 -с-**: п'я'сті (144) – *п'я'-льц'(а), п'я'-льц'(і)*.

Отже, спектр морфонологічних типів вершинних дієслів словотвірних гнізд в українській мові досить ємний, він охоплює словотвірні гнізда морфонологічних типів неподільних (нечленованих) і подільних (членованих) вершинних дієслів словотвірних гнізд. Із неподільними вершинними дієсловами – 5 морфонологічних класів, із подільними вершинними дієсловами – 7. Із неподільними вершинними дієсловами – 22 морфонологічні типи, із подільними вершинними дієсловами – 50. Обстежувані вершини словотвірних гнізд віддієслівних дериватів характеризуються різним категорійно-дериваційним потенціалом морфонологічно маркованих девербативів. Аналізуючи вершинні дієслова словотвірних гнізд в українській мові, доречно враховувати неподільність і подільність вершинних дієслів, фіналь твірної основи, варіативність / неваріативність дієслівних основ, ініціаль форманта, морфонологічні трансформації, морфонологічні позиції, наявність / відсутність обмежень у сполучуваності з формантом (Демешко, 2020).

Таким чином, фіналь морфонологічної структури твірної основи та ініціаль форманта визначають характер морфонологічного супроводу словотвірних процесів. Морфонологічну структуру словотвірних гнізд визначає морфонологічна структура вершинного дієслова, морфонологічні трансформації, морфонологічні позиції, морфонологічний тип, морфонологічна модель. Елементи дієслівної основи, які зазнають змін під впливом ініціалі форманта, сигналізують про можливі морфонологічні зміни (усічення, консонантні, вокалічні альтернативи, нарощення суфіксальної чи кореневої морфем, модифікації наголосу) в девербативі.

Структура та наповнення словотвірних гнізд із вершинними дієсловами залежить від словотвірних значень, що сформовані певною лексико-словотвірною групою твірних дієслів та словотворчим засобом, походженням та частотою вживання дієслова. На словотвірну спроможність віддієслівних питомих та іншомовних віддієслівних утворень впливає їхня функційно-стильова характеристика: у загальнономовних дієслів по-різному наповнені словотвірні зони словотвірної парадигми: це переважно чотири або три словотвірні зони (*біг/ти* (230 похідних, вербальна, субстантивна, ад'єктивна, адвербіальна зони) – *біг-а-ти, біж-енець, біжен-ств(о), біжен-ськ(ий), біж-кóм*); *берег/ті* (61 похідне, вербальна, субстантивна, ад'єктивна зони) – *берегті-ся, береж-ін'н'(а), берéж-ен(ий)*; *жá/ти*¹ (зрізати стебла рослин) (125) – *псл. жéті, а також з псл. гьпáті, укр. гнáти і його відповідниками; іє. *guhen «бити» (ЕСУМ, 2, с. 188) – жáти-ся¹, жá-т(ий), жн-ив(á), до-жáти¹, дожжин-á-ти – дожін-0, дубл'/увá/ти – дублювáти-ся, дублювá-н'н'(а), дубл-éр, дублёр-ськ(ий), про-дублювáти* (11 похідних, вербальна, субстантивна, ад'єктивна, адвербіальна зони), у

вужькоспеціальних дієслів – одна або дві, зрідка три, словотвірні зони словотвірної парадигми (*діал. балавучи/и/ти* «сидіти без діла, лінуватися» (ЕСУМ, 1, с. 123); *діал. брój/i/ти* «пустувати, грішити»; – запоз. з біл. мови (ЕСУМ, 6, с. 11) (*діал. «пустувати»*) (Лекс. львів. с. 109), *у-брóїти, на-брóїти «нашкодити»*) (Лекс. львів. с. 471); *діал. дєрг/á/ти* (11 похідних, вербальна, субстантивна, ад'єктивна зони) «чесати дергальним гребінцем»; псл. продовжує іє. *derhn-, що є поширенням кореня *der- «дерти» формантом **-gh-**, *дєрг-0(a)* «щітка для чесання прядива», *дєрга-вк(a)*, *дєрг-áр* «той, хто пряде линви», *дєрг-áч* «знаряддя для витягування цвяхів», *дєргун-éць* «танець», *дєрга-льн(ий)*, *об-дєргáти* – *обдєрж-ин(и)* «зчесана вовна» (ЕСУМ, 2, с. 28).

Отже, на характер реалізації і регулярність морфонологічних явищ у словотворенні під час творення девербативів впливають структурно-фонематичні властивості, характеристики твірних основ та словотворчі афікси, особливості контактної зони на морфемному шві, позиція наголосу, усічення, кількість складів тощо.

Проведене дослідження дає змогу спрогнозувати морфонологічні операції, установити трансформації віддієслівних похідних, передбачити морфонологічну структуру дериватів СГ із вершинним дієсловом, враховуючи специфіку морфонологічної системи під час творення нових слів (це переважно складні слова субстантивної та ад'єктивної зон, утворені способом складання основ із суфіксацією, зрідка прості слова): *відроджувальник, гуглозаміщення, дончківідкриття, економіковбивчий, євросподівання, законотворення, слововиявлення, повертальник* та ін. *Безперечно, що нас буде цікавити походження мов, чий розвиток можна простежити на підставі наявних фактів про мовні явища, закарбованих у словознавчих працях – словниках* (С. Караванський).

Таким чином, вивчення особливостей морфонологічної адаптації девербативів в українській мові дає змогу дослідити механізм модифікації основи, морфонологічні властивості основного корпусу формантів, які викликають морфонологічні модифікації мотиватора. Елементи дієслівної основи, які зазнають змін під впливом ініціалі форманта, сигналізують про морфонологічні зміни. Проведене дослідження дає змогу з'ясувати морфонологічні операції, установити трансформації девербативів, передбачити морфонологічну структуру дериватів словотвірних гнізд із вершинним дієсловом при творенні неолексем.

Висновки дослідження і перспективи. Фіналь морфонологічної структури твірної основи та ініціаль форманта визначають характер морфонологічного супроводу словотвірних процесів. Морфонологічну структуру словотвірних гнізд визначає структура вершинного дієслова, морфонологічні трансформації, морфонологічні позиції, морфонологічний тип, морфонологічна модель. Фіналь дієслівної основи, що зазнає змін під впливом ініціалі форманта, сигналізує про можливі морфонологічні трансформації. Консонантні чергування в українській мові при творенні девербативів виконують функції інтенсифікатора словотвірного значення, диференціюють лексичні омоніми, демонструючи взаємозв'язок різних мовних рівнів (фонологічного, морфемного, лексичного). Ці закономірності доречно враховувати при морфонологічному, морфемному, словотвірному, морфологічному аналізі та описі девербативів.

Отже, аналізуючи вершинні дієслова словотвірних гнізд в українській мові, доречно враховувати неподільність і подільність вершинних дієслів, фіналь твірної основи, варіативність / неваріативність дієслівних основ, ініціаль форманта, морфонологічні трансформації, морфонологічні позиції, наявність / відсутність обмежень у сполучуваності з формантом. Специфіку кожного морфонологічного типу визначено за характером фіналі дієслівної основи, за морфонологічними трансформаціями в морфонологічно маркованих похідних у словотвірному гнізді.

Перспективу подальшого дослідження словотвірної морфонології девербативів убачаємо у визначенні морфонологічних типів у межах морфонологічних класів.

БІБЛОГРАФІЯ

1. Демешко І. М. Морфонологічні класи словотвірних гнізд із нечленованими вершинними дієсловами в українській мові / І. М. Демешко // Наукові записки. Вип. 187. Серія: Філол. науки. – Кропивницький: КОД, 2020. – С. 115-121.
2. Демешко І. М. Морфонологічні класи словотвірних гнізд із членованими вершинними дієсловами в українській мові / І. М. Демешко // Філологічний часопис: зб. наук. праць / гол. ред. О. Ю. Зелінська. – Умань: ВПЦ «Візаві». 2020. Вип. 1 (15). – С. 38-44.

3. Махамату Б. Истоки морфологии (Морфология в трудах ученых московской фонологической школы) / Б. Махамату // Вестник РУДН. Серия : Теория языка. Семиотика. Семантика. 2012. №4. – С. 13-18.
4. Нелюба А., Редько Є. Словотворчість незалежної України. 2012–2016. Словник / укл. А. Нелюба, Є. Редько; заг. ред. А. Нелюби. – Х. : Харківське історико-філологічне товариство, 2017. 460 с.

REFERENCES

1. Demeshko, I. M. (2020). Morfonolohichni klasy slovotvirnykh hnizd iz nechlenovanymy vshynnymy diieslovamy v ukrainskii movi [Morphonological classes of word-forming units with inarticulate verbs in the Ukrainian language]. Naukovi zapysky. Vyp. 187. Seriya : Filol. nauky. Kropyvnytskyi, 2020, pp. 30-33.
2. Demeshko, I. M. (2020). Morfonolohichni klasy slovotvirnykh hnizd iz chlenovanymy vshynnymy diieslovamy v ukrainskii movi // [Morphonology of word-forming units of recruiters with a membership vertex to the consonant group. Linguistic Bulletin]. Filolohichni chasopys : zb. nauk. prats. Uman, pp. 61-77.
3. Makhmadu, B. (2012). Istoki morfonologii (Morfonologiya v trudakh uchenykh moskovskoy fonologicheskoy shkoly) [Sources of morfonologii (Morfonologiya in labours of scientists of Moscow phonological school)]. // Vestnik RUDN. Seriya : Teoriya yazyka. Semiotika. Semantika. 2012. №4. pp. 13-18.
4. Neliuba, A., Redko, Ye. (2017). Slovotvorchist nezalezhnoi Ukrainy. 2012-2016. Slovnyk [Word formation of independent Ukraine. 2012-2016. Dictionary], Kharkiv. 460 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Інна Демешко – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.
Наукові інтереси: фонетика, граматики, словотвірна морфологія української мови.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Inna Demeshko – Candidate of Philological Sciences (Ph.D), Associate Professor of the Ukrainian Language Department at Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.
Scientific interests: phonetics, grammar, word-forming morphonology of the Ukrainian language.

УДК 141.32 (477):008

DOI: 10.36550/2522-4077-2021-1-193-212-217

ДИНАМІКА СЕМАНТИКИ ПОНЯТТЯ «КРИЗА» В ПЕРІОД COVID-19 (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ)

Світлана ДРУЖБЯК (Львів, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8971-9852>

e-mail: svitlana.druzhbyak@gmail.com

Христина КІСЕЛЬОВА (Львів, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3486-5638>

e-mail: khrystynakiselova@gmail.com

ДРУЖБЯК Світлана, КІСЕЛЬОВА Христина. ДИНАМІКА СЕМАНТИКИ ПОНЯТТЯ «КРИЗА» В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ «COVID-19» (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ). У статті розглядається вплив COVID-19 на динаміку семантики поняття «криза» у німецькій економічній термінології. Досліджено вплив екстралінгвальних факторів на термінотворення та виокремлено зміну або утворення нового емоційного забарвлення у деяких термінах. У зв'язку зі глобальними змінами в економіці, спричиненими спалахом пандемії зафіксовано та проаналізовано нові термінологічні сполуки. Досліджено випадки набуття нових значень уже усталеними, кодифікованими термінами.

Ключові слова: термін, економічна німецька термінологія, емотивність, терміни-деривати, терміни-композиції, стандартизація, уніфікація, криза, Covid-19.